

DOMOKOS GYÖRGY

Különös kézirat Beatrix királyné koronázásáról¹

(OSzK fol.ital.15)

A Pázmány Péter Katolikus Egyetemen működő Vestigia Kutatócsoport célja elsősorban olaszországi gyűjtőhelyek magyar vonatkozású dokumentumainak feltárása és kutatása, ám kezdettől fogva foglalkoztunk a magyarországi olasz forrásokkal is. Nyári táboraink alkalmával a magyar könyvtárak és levéltárak olasz anyagának kutatását végeztük, így jutottunk el Vasvárra, Egerbe és Pannonhalmára is. Az itt közölt irat egyik különlegessége, hogy bár kétszáz éve az Országos Széchényi Könyvtárban őrzik, mégis úgy tűnik, hogy a korszak kutatói eddig nem vették figyelembe.

Természetesen ennek egyik oka az is lehet, hogy nem eredeti kéziratról beszélünk, hanem egy XVI. vagy XVII. századi másolatról, míg a szöveg keletkezése 1476-ra tehető. Elképzelhető, hogy az eredeti irat valamelyik velencei levéltárban lappang, akár az Állami Levéltárban, vagy akár egy kisebb gyűjteményben, s nem kizárt, hogy a kutatások során a nyomára akadunk. Egyelőre nem tudunk egyebet tenni, mint a Budapesten fellelhető iratot ismertetni és megfogalmazni a feltevéseket a kézirat történetéről, amelyeket majd csak az eredeti birtokában lehet megerősíteni. *Habent sua fata quoque manuscripta.*

A szóban forgó irat Ludovico Bernardi beszámolója Budáról, Velencében tartózkodó édesapja számára Aragóniai Beatrix 1476-os Magyarországra érkezéséről, a székesfehérvári koronázásról, a budai esküvőről és az ünnepséget kísérő eseményekről. Bár a kéziratot XVII. századnak minősítették, az íráskép alapján akár a XVI. századi itáliai kalligráfiának is megfeleltethető. A kézirat korábbi tulajdonosai között Verancsics Antal² neve az első, aki követként járt Velencében is, még a XVI. század első felében, és tud-

¹ A jelen tanulmányban támaszkodtam a Vestigia Kutatócsoport tagjainak és más szakértők segítségére. Külön is köszönöm Kuffart Hajnalka, Szabó Ágnes, Hende Fanni és Horváth Richárd hasznos tanácsait.

² Verancsics Antal (Sebenico, 1504. máj. 29. – Eperjes, 1573. jún. 15.): bíboros, esztergomi érsek, Padovában tanult humanista történétíró. Előbb a Szapolyai-ház diplomatája (ekkor jár legalább két ízben Velencében), majd 1549-ben a Habsburgok szolgálatába állt. 1550-ben egri kanonok lett, 1553-ban pécsi püspökké nevezték ki, 1569-től esztergomi érsek. Nagyszabású kortörténeti művet tervezett Magyarországról.

ható róla, hogy tervei között szerepelt Bonfini történeti munkájának folytatása. Az utolsó lap tanúsága szerint [5v], amit talán már Jankovich Miklós³ jegyezhetett fel 1800-ban, Verancsics Antal gyűjteményéből származik a levélmásolat, majd a Jankovich-gyűjteménnyel együtt került a Nemzeti Múzeum, a későbbi Országos Széchenyi Könyvtár állományába.

Nyilvánvalóan másolatról van szó, amit a javítások két helyen egyértelműen is megerősítenek: az *a don Francesco* szavakat a másoló *ad on Francesco* formában jegyzi le, és azt később javítja egy másik kéz [2r]. Ugyancsak másolási tévesztésnek tűnik egy tipikus előreugrás hasonló helyre: a koronázás leírásakor a fehérvári bazilikába bevonuló Beatrixnál tévesen szerepel a *con la corona in testa* kifejezés (hiszen éppen a koronázásra érkezik), ezt a fordulatot a már benn ülő Mátyás leírásából előlegezi meg a másoló és azután törli [3v].

További különös jellegzetessége az iratnak, hogy egy későbbi kéz nyelvi javításokat eszközöl a szövegen, mintha kiadásra készítette volna elő. Alapvetően a dialektális (velencei) alakokat javítja a toszkán irodalmi olasz irányába és az egyszerűbb alakokat emelkedettebbekre cseréli. Ezeket a változtatásokat azonban csak az első bekezdésen és a második elején vezeti át [2r]. A lenti forrásközlésben valamennyi javítást jelöltem, ezeket itt fejtem ki részletesebben.

A korabeli és a modern velencei nyelvjárásban a toszkánon alapuló olaszszal ellentétben nem minden szó végződik feltétlenül magánhangzóra. A szöveget javító kéz a *corier* szót *coriere* alakra egészíti ki. Régiesnek és vidékiesnek hathatott a többes szám második személyű alakok használata az udvarias megszólításra, amit Ludovico Bernardi használt édesapja irányában. A *ve* alakot (akár pro- akár enklitikus helyzetben) a javító *le* alakra módosítja, ami az egyes szám harmadik személyű dativus. A *de* prepozíciót lecseréli *di*-re. Egyes szavak kicserélése inkább stilisztikainak minősíthető: az *achadeva* helyett az *occorreva* ígét preferálja; az *etiam* régies latinizmust a modernebb *anco* váltja. Érdekes, hogy még a magyar helységnéven is javítani igyekszik: Csáktornya az eredetiben *Czakoturno*, ami helyett a *Czakvatur* alakot látja jobbnak. Egyértelműen velencei jellegzetesség az egyes szám harmadik személyű igealakok jelenléte a szövegben többes számú alany mellett: a két báróra vonatkozó *vene* helyett ezért *veno* vagy talán *venero* áll a javító szándéka szerint, később a *presentò* helyett pedig *presen-taròno*. Nem hagyja jóvá azokat a mennyiségeket, ahol előbb szerepel a főnév és a mennyiségjelző számnév ezt követi: *caretti 4* helyett a *quattro*

³ Jankovich Miklós (Pest, 1773 – Pest, 1846. április 18.): földbirtokos, régiségbúvár, műgyűjtő, történész, bibliográfus, az MTA tiszteletbeli tagja. Egészen fiatalon kezdte a hazai régiségek, oklevelek, képek és irodalmi ereklyék gyűjtését. Nagy értékű kézirat-, könyv- és régiséggyűjteményét 1836-ban az országgyűlés megvette az Magyar Nemzeti Múzeum számára.

carette alakot látja jónak, és, mint látható, a főnév nemét is hímnemről nőnemre változtatja. Hasonló a *cavalli 100* és a *100 cavalli* esete is. A stílus szempontjából lehetett fontos, hogy a hintóban ülő hölgyeket nem a *con le sue donne suso* formával írja le, hanem szebben fejt ki: *dentrovi le sue donne*.

Bár a forrás nem az egyetlen, amely beszámol az eseményről, sok érdekes részletet említ, amit máshonnan nem ismerünk, Berzeviczy Albert leírása ugyanis a szászországi követ, Heinrich von Miltiz, valamint a Breslau történetét feljegyző Peter Eschenloer jelentésén alapszik.⁴ Balogh Jolán ismerte és használta is a forrást, de számos megjegyzését figyelmen kívül hagyta.⁵ Czagány István is futólag utal rá a budai várra vonatkozó források számbavételénél, ám magát szöveget nem közli.⁶ Ugyancsak pusztán az egyik szemtanúként említi meg Domonkos László is Beatrix koronázása és esküvője kapcsán, a részletek kidomborítása nélkül.⁷ Végül Király Péter is tud a forrás létezéséről, de nem taglalja a benne leírtakat.⁸ Ezek a tények teszik szükségessé a jelen forráskiadást, vállalva, hogy egyes részek (például a helységnevek) megnyugtató megoldása majd csak a tágabb szakmai közönség reakciói alapján lesz esetleg lehetséges. Az alábbiakban a szöveg tartalmi összefoglalóját adom egyes részek magyar fordításával, majd az eredeti szöveg átírását is megadom.

A megszólítás után Bernardi azonnal a tárgyra tér:

Tiszteletreméltó apám! Tudattam Önnel innen futár által mindazt, ami velem történt addig az időig, de nem tudtam beszámolni még a királyné ünnepélyes bevonulását, fogadtatását a fenséges király, valamint főurai és alattvalói részéről.

A forrás azt állítja, hogy Beatrixet magyar földön elsőként Túz János, majd Bánfi Miklós fogadta:

Elsőként egy Csáktornya nevezetű várba jött elé két úr, akiket négy aranyozott hintóban követtek hölgyeik, és 100 fegyveres kísért. Ők a hintókat

⁴ GEREVICH Tibor – JAKUBOVICS Emil – BERZEVICZY Albert (1914), *Aragoniai Beatrix magyar királyné életére vonatkozó okiratok*. Budapest. (Monumenta Hungariae Historica. Diploma, 39.)

⁵ BALOGH Jolán (1966), *A művészet Mátyás király udvarában*. Budapest. I. Adattár, 686–687.

⁶ CZAGÁNY István (1988), A budai várra vonatkozó történetírás és művészettudomány története. In *Tanulmányok Budapest Múltjából* 22 (1988). 9–59., említés: 10.

⁷ DOMONKOS László (1999), The Tragedy of the Hunyadi Dynasty. *Magyar egyháztörténeti vázlatok* 11 (1999), 3–4. sz., 19–28., említés: 22.

⁸ KIRÁLY Péter (2009), Egykorú beszámolóok Hunyadi Mátyás és Aragóniai Beatrix esküvőjéről: Forráskapcsolatok és ezekből adódó zenetudományi következmények. *Magyar Zene* 47 (2009) 1. sz., 73–83., említés: 74.

átadták a királynénak, a királyné testvérének pedig egy gyönyörű lovat, valamint Andria grófjának is egyet. Ezen a helyen kezdődött a tiszteletteljes fogadtatás és az ajándékok sora.

Túz és Bánfi látta vendégül Beatrixet várában, s mindkét úrtól hintókat és más ajándékokat kapott az egész olasz küldöttség.

Ezen a helyen fényes lakomát rendeztek és azután a királynénak adott egy hintót, amely az itteni módon készült, gránátszínű kelmével volt bevonva, hat gyönyörű szürke lóval, ugyanebből a kelméből készült lószerszámmal, s ajándékozott neki hat aranyozott ezüstkupát is, don Francescónak pedig két nemes hátaslovat, Andria hercegének is egyet.

Ajándékoztak nekik mintegy 30 köntös⁹ is, a következőket: egyet a fenséges királynénak, arany alapon karmazsin színű¹⁰ cobolyprémmel¹¹ bélelve, egy másikat arannyal szőtt török kelméből cobolyprémmel bélelve a testvérének, egy másik vörös színű cobolyprémmel Andria hercegének, s a többit is kiosztva a kíséret rangja és méltósága szerint.

Mátyás édesanyja, Szilágyi Erzsébet és Beatrix találkozáját Bernardi egy *Belgrado* nevű település mellé helyezi (a hangalak alapján ez lehet esetleg a Fehérvár előtt körülbelül tizenöt mérföldre elhelyezkedő Polgárdi), ez Berzeviczy forrásai szerint Ptuj mellett játszódtott le. Részletesen leírja a fogadás külsőségeit, a sátrakat, földre terített kelméket s a megrakott tüzet, az újabb ajándékokat.

...a királyné elé jött a király édesanyja, s vele Imre gróf, Magyarország főkapitánya, 400 fegyveres lovas kíséretével és négy szépen aranyozott hintóval, amelyek sokkal szebbek voltak az előbbieknél és amelyekben hölgyek érkeztek. A mezőn felállítottak két nagy sátrat és hatalmas tüzet raktak, s az egyik sátrtól a másikig tizenkét vég piros szövetet terítettek ki. Ezeknél a sátraknál állt a király édesanyja és ünnepélyességgel fogadta őt nagy örömben. Utána hintókba szálltak és a szállásukra mentek, s ekkor a kiterített kelméket szétkapkodták az emberek.

⁹ A *subba/subbe* szót jobb híján 'köntös'-sel fordítottam: prémmel bélelt, hosszú kabátról lehet szó, tekintettel a délolasz vendégekre, akik kemény téli időben érkeznek meg a Magyar Királyság területére.

¹⁰ *champo d'oro cremesin*: feltehetően aranyozott ezüsfonállal szőtt karmazsinvörös textil, luxuskelme.

¹¹ *fodra de zebelini*: cobolyprémből készült bélés.

Fehérvár előtt Mátyás fogadja leendő feleségét. Bernardi elragadtatással számolt be a király megjelenéséről, a gyönggyel tetőtől talpig gazdagon hímzett öltözékéről:

10-én kedden a király őfelsége kijött Fehérvár elé egy mérföldnyire és 1000 fegyveres lovas kísérte őt. A mezőn három sátor volt felállítva, az egyik karmazsinvörös színű volt, a másik kettő pedig fehér, s itt várt ő a főurakkal. Gyönggyel borított rövid ruha és hasonlóan díszített nadrág volt rajta.

A fogadtatás első eseménye az egri püspök, Gabriele Rangoni beszéde volt, amelyet már a város falai előtt mondott, majd bevonultak Fehérvárra, útközben pedig az urak bajvívással mulattatták a vendéget.

Amikor a városhoz közeledtek, előadták hadi játékukat a bajor herceg és másik három úr, mindegyik egy-egy találatig, igen dicséretes módon: úgy tesznek, mintha leesnének a lóról s a lovak is lefekszenek a földre. Ezután bevonultak a városba nagy üdvrivalgás közepette, mintegy 3000 fegyveres lovastól kísérve. Amikor beérkeztek a városba, az egész egyház eléjük vonult, s elmentek a templomba, ahol oratiót énekeltek, majd mikor ez véget ért, elkísérték őt szállására.

Fehérváron, a bazilikában történt a koronázás, és Bernardi egészen részletesen leírja a személyek elhelyezkedését, ruházatát, az ünnepség lefolyását. A Beatrixet elkísérő velencei kalmár egyébként minden ruhát, ékszert, lovat, hintót külön megemlít és értékét is megbecsüli, sőt még a koronának sem áttallja felbecsülni az árát.

12-én csütörtökön az urak, bárók és követek a királyi felség palotájába mentek, ahol miután mindenki összegyűlt rangjának megfelelően, a templomba vonultak. Az urak és bárók gyönyörűen voltak felöltözve, 200-at számoltak meg közülük, akik aranyfonállal szőtt többféle színű ruhát viseltek, mások gyöngyöset, azután mások selymet, hogy pazar látvány volt. Amikor beléptek a templomba, a szentélyben az egyik oldal aranykelmével volt borítva a király őfelségének, a másik oldalon a bosnyák király foglalt helyet, egy kiemelt dobogón, baldachin alatt, s körbe minden aranykelmével volt borítva. Ezután bevezették a királynét a király édesanyjával és a többi hölgygel. Nápolyi módra volt öltözve és vállig le volt eresztve a haja, fején egy nagy gyöngyökkel ékes ékszer volt. Ezután a püspök misét mondott, tizenhat másik püspökkel, akik mind gyöngyökkel és ékkövekkel díszített miseruhában voltak. Miután elkezdtek a misét és elénekelték az evangéliumot, a királynét az oltárhoz vezették arany-

palástban, s a királyon is aranypalást volt, a fején pedig Szent István koronája. Miután bemutatták a királynét nagy ünnepélyességgel, ő letérdelt, megszentelték bizonyos szertartásokkal, majd megáldoztatták és esküt mondott. Ezután az említett püspök, aki a misét is mondta, a bosnyák király és a többi főúr megkoronázta őt, s egy olyan koronát helyeztek a fejére, amelynek értékét a hozzáértők 23 ezer dukátra becsülték. A koronázás után őfelsége a király törvényt ült az oltár előtt.

Fehérvárról ezután az egész kíséret Budára indul, és két nap alatt jutnak el a városba, ahol Máttyás ismét a város előtt fogadja Beatrixot 15-én.

A királyné őfelsége itt lóra szállt és koronát helyezett a fejére, azt, amelyet Nápolyból hozott magával és 4000 dukát értékű, és mintegy 25 hinton kísérték hölgyei, s ezek között 16 aranyhintó volt, és a legkisebb is megért 1000 dukátot.

A budai fogadtatás kapcsán a levél írója kitér a királyné fogadására énekelve, Mózes törvényeivel kivonuló budai zsidóságra is, ami nem tetszik neki.

Megérkezve Buda városához az első ünnepélyesség az volt, hogy a városon kívül egy nyíllövésnyire eléje jöttek mind a kiöltözött zsidók egy ernyőféle alatt hozva Mózes törvényeit, énekelve, ami nekem nem tűnt valami dicséretes dolognak.¹²

Budán azután végbemegy a házasságkötés, ám előbb egy hatalmas lakoma leírását olvassuk, főként az arany és ezüst étkészlet részletezésével.

...egy nagy terembe mentek, ahol lakomára volt megterítve. Ebben a teremben állt egy pohárszék sok ezüstművel, s ezek között volt egy annál az asztalnál, ahol a király őfelsége evett. E pohárszék négyszögletű volt, olyan magas mint a terem s minden oldala hat lépés volt. Az egyik oldalon minden pohár, kupa, tál tiszta aranyból van, amint mondják, a többi oldalon pedig gyönyörű poharak és más megmunkált ezüstműk. A po-

¹² Ennél részletesebben találjuk a jelenet leírását Berzevicynél, aki a pfalzi követre támaszkodik: „Legelől jött a zsidók küldöttsége: egy előkelő agg zsidó vezette őket lóháton, kezében karddal, melyről ezüsttel telt edény függött le; mellette lovagolt fia szintén karddal és ezüstös edényvel, utána huszonnégy lovas, sötétpiros öltözetben, strucztollas süvegekkel, majd meg mintegy kétszáz zsidó jött gyalog, rajtok imádkozó palást, ábrándos jelképekkel himzett piros zászlót vittek elől s középen a vének mennyezet alatt hordozták a tíz-parancsolatot, melyet üdvözlésképen a királynénak is bemutattak, ányújtván ajándékaikat s pártfogásáért esedezván.” BERZEVICZY Albert (1908), Beatrix királyné 1457–1508. Budapest, Magyar Történelmi Társulat. (Magyar Történelmi Életrajzok, 52.) 181.

hárszék két oldalán két ezüst egyszarvú áll, olyan nagyok, mint egy-egy számár; másfél lépés hosszúak, a sörényük és farkuk csupa aranyból. Azután van egy szépen megmunkált ivókút, mintegy 300 font súlyú, benne egy 6 akós ezüsthordó, innen vitték a bort a király asztalára. Állt ott hat-hordónyi nagyságú ezüstedény mindannak összegyűjtésére, ami az asztalon megmaradt. Az említett egyszarvúaknak a nyakában széles aranyhímzéses kantár is van, ékkövekkel és gyöngyökkel.¹³ [...] A lakoma után tánc volt, s ők a mieinktől igen eltérő táncokat táncolnak, azután mindenki hazament. Szerdán és csütörtökön tánc volt, 22-én csütörtökön a Szűz Máriáról nevezett székesegyházban nagy ünnepélyességgel megházasodott a királyné.

Velencei hazafiként Bernardi kitér Gabriele Bertucci velencei követ elegáns beszédére és lovaggá ütésére is:

Lakoma után bajvívás következett. Hétfőn, 23-án vívott Bertucci mester. A bajvívás után őfelsége hintóba szállt a királynéval és körbejárták a várost. 25-én szerdán volt karácsony napja, s őfelsége a király főuraival, Gabriele Bertucci mesterrel és Antonio Vitturi mesterrel, a ferrarai követtel részt vett az ünnepi szentmisén, és őfelsége, a király úgy döntött, nagy ünnepélyességgel lovaggá üti ez utóbbi kettőt, s ez így is történt, Velence nagy dicsőségére.

Ludovico Bernardi édesapjának írt levelének másolata megerősíti a Beatrix Magyarországra érkezéséről tudottakat, ugyanakkor érdekes apró részletekkel gazdagítja ismereteinket. Az eredeti levél vagy Gabriele Bertucci követ jelentésének megtalálása és a jelen forrással történő összevetése hitelesítheti forrásunkat. A szöveg javításai, a kézirat sorsa ugyancsak érdekes adalék Verancsics Antal módszeréhez (ha ő keresendő a javítások mögött). Nyelvészeti szempontból természetesen izgalmas az is, hogy egy velencei kalmár családon belüli levelének nyelvezete miben tér el a korabeli kancelláriai olasz stílustól. A fordításban a helynevek nehéz azonosíthatósága, a felsorolt tárgyak megnevezésének bizonytalansága olyan tényező, amely megkérdőjelezhetővé teheti a magyar szöveget – az olasz átírat közlésével re-

¹³ Összehasonlítás gyanánt idézzük fel ismét Berzeviczy Albert leírását, amelyet a német követek beszámolója alapján írt: „A király asztala mellett álló, valószínűleg a boltozatot tartó kőoszlophoz támaszkodó pohárszék nyolcz polczra oszlott, ezen magán ötszázhatvan arany és ezüst serleg, kupa, kancsó, csésze, tányér díszlett. A legalsóbb polczot díszképen két, összesen 700 márka ezüsből vert, Mátyás czimerét viselő egyszarvú foglalta el, mindkettő valószínűleg a narváltól kölcsönzött valóságos 3 rőf hosszú szarvval a fején, 1 e polcz előtt 600 márka súlyú magas ezüstmedence állott, részben megaranyozva, benne ugrókút csobogott, körülötte pedig öt nagy ezüst kenyérkosár sorakozott.” BERZEVICZY 1908:184.

mélem biztosítani, hogy pontosabb megoldások születhetnek idővel, amikor több ismeretünk lesz a kéziratról és keletkezésének körülményeiről.

*Forrás*¹⁴

OSzK fol.ital.15

Coronazione della Regina Beatrice 1476 (XVI/XVII. századi másolat)

Ludovico Bernardi levele édesapjához

Beatrix királyné Magyarországra érkezéséről, fogadtatásáról,
a fehérvári koronázásról és a budai menyegzőről

[1r]

1476

La coronatione della regina Beatrice, consorte di Matthia Corvino, re d'Hungaria, seguita l'anno 1476, scritta dall'Lodovico Bernardo all'Eccellentissimo suo padre a Venetia

[2r]

+ La coronatione della regina Beatrice

/S. eccellentissime pater. de qui per il corier¹⁵ ve¹⁶ denotifichai quanto all'hora me achadeva¹⁷ per il quale non poté¹⁸ mandarvi¹⁹ ne scriverve²⁰ quanto²¹ è seguito circa li trionfi fatti per la venuta de²² questa regina, sì per la maestà del re come etiam²³ per sui²⁴ baroni et suditti.

¹⁴ Az átírás során törekedtem csak azt változtatni a szövegen, ami az érthetőséget zavarhatja. A szöveg tagolását egyértelműbbé tettem vesszők, pontok használatával, az aposztrófok, hangsúlyjelek, az egybe és különírások a jelenlegi olasz helyesíráshoz vannak igazítva. A kijavított részben az eredeti szöveget tartottam meg a főszövegben, és a javítást közlöm lábjegyzetben. A javítások magyarázatát és nyelvészeti értékelését lásd a bevezető szakaszban.

¹⁵ Javítva: *corriere*.

¹⁶ Javítva: *le*.

¹⁷ Javítva: *occorreva*.

¹⁸ Javítva: *pottuto*.

¹⁹ Javítva: *mandarLe*.

²⁰ Javítva: *scriverLe*.

²¹ Javítva: *quello*.

²² Javítva: *di*.

²³ Javítva: *anco*.

²⁴ Javítva: *suoi*.

Et²⁵ p.a²⁶ <prima> à uno castello chiamato²⁷ Czakoturno²⁸ vene²⁹ duo³⁰ baroni con caretta³¹ 4³¹ dorate, con sue Donne suso³² con cavalli 100 circa³³, armadi³⁴ qualli³⁵ presentò³⁶ alla regina³⁷ uno cavallo bellissimo ad un fratte³⁸ della regina³⁹ e al ducha d'Andri⁴⁰ un'altra per chadauno, et qui in questo loco fu comenzata a esser honorata et apresentata da suo, et poi venissimo ai Vmonarch,⁴¹ nel qual loco alosassimo luntan da quello uno miglio talian. Il signor Tüz Janus⁴² à uno suo castello bellissimo invidò la regina con tutta la sua corte à disinar elli, in el qual logo li feze uno sontuoso pasto, et dapoì li donò una caretta pur fatta al modo de qui, coperta di panno de grana con sei bellissimi cavalli leardi con i fornimenti de ditto panno, e' donolli coppe sie d'arzeno dorate, ad on⁴³ Francesco doi nobil corsieri, al signor ducha d'Andri ñe² un'altro, poi del ditto Signor Tüz Janus fu accompagniata fino qui, con cavalli 200 ben in ordine, de lì se partissimo e' si venissimo à una villa chiamata Polgia,⁴⁴ nel qual logo el vene uno capitano del re chiamato Banffi Nicolo⁴⁵ con cavalli 400 armati tutti, il qual nomine regio li apresentò caretta 5 tra le quali ne era tre dorate come di sotto narrerò, le qual era fornite in questo modo, la prima era bellissima tutta dorata et intaiada, co-

²⁵ Javítva: *E'.*

²⁶ Javítva: *prima.*

²⁷ Javítva: *detto.*

²⁸ Javítva: *Czakvturn* = Csáktornya (ma: Čakovec, Horvátország). A javítás leginkább a város német nevére (*Tschakturn*) hasonlít.

²⁹ Javítva: *veno.*

³⁰ Javítva: *doi.*

³¹ Javítva: *con quatro caretta.*

³² Javítva: *dentrovi le sue donne.*

³³ Javítva: *e con 100 cavalli incirca.*

³⁴ Javítva: *armati.*

³⁵ Javítva: *quali.*

³⁶ Javítva: *presentarono.*

³⁷ Betűzve: *le quatro caretta.*

³⁸ Javítva: *frattel.*

³⁹ Federico d'Aragona (1451–1504), Beatrix bátyja, majdani nápolyi király I. Frigyes (Federico I d'Aragona) néven.

⁴⁰ Francesco II del Balzo, Andria hercege, Beatrix nagybátyja.

⁴¹ A város nevének olvasata és ezért a település azonosítása bizonytalan.

⁴² Tüz János (?–1498), horvát bán, tárnokmester, kincstartó, a Hunyadiak familiárisa. Kegyesztettként Velencébe menekült és ott is halt meg.

⁴³ Javítva: *a don.*

⁴⁴ A város nevének olvasata és ezért a település azonosítása bizonytalan. Tüz János vára Somogy megyében, az akkor használt út mentén Lak vára, Somogyvár mellett, ezzel nemigen azonosítható ez a név. Ez a település, amely ma az Öreglak nevet viseli, a Horvátország felől Fehérvárra vezető út mentén feküdt. Ezt megerősíti a Somogy középkori útjainak rekonstruált térképe: KAROLINY Márton (1975), *Somogyi Utak*. KPM Kaposvári Igazgatósága. 7. (Köszönet a hivatkozásért Veszprémy Mártonnak.)

⁴⁵ Bánfi Miklós (?–1500), nemes és diplomata, később főudvarmesterségig emelkedett.

perta di panno d'oro cremesin con cavalli 8 leardi [2v] dignissimi, la seconda pur dorata ma non si bella, coperta di scarlato con cavalli 8 pezadi, la terza pur dorada, coperta di scarlato con cavalli otto bai, la quarta non dorada, coperta di panno verde con cavalli 8 sasinadi, la quinta pur coperta di panno verde con cavalli otto morelli schuri, etiam folli appresentà da circha subbe 30, distribuide in questo modo: una alla maestà della regina, di campo d'oro cremesin, fodra de zebelini, un'altra di panno d'oro turchesco, fodra de zebelini al fratte, un'altra di panno rosso fodrà di zebelini al signor Duchà d'Andri, le altre distribuide secondo i gradi e' condition loro. Adì 6 de li si partissimo et adì 8 di domenega lontan dal Belgrado⁴⁶ miglia 15⁴⁷ vene incontra a questa regina la madre del re⁴⁸ con la quale era il conte Hemerigo capitano zeneral dell'Ongaria⁴⁹ con cavali 400 belli in ordine tutti armadi con carette 4 dorade belle e molto più belle delle prime con donne suso, e sula campagna erano apparati pavioni doi, con fuogi grandenissimi, et da uno pavion al'altro era desteso più di 12 di panno rosso, dove alli ditti pavioni era la madre del re et con certa sua solenità se receveteno con grandissima letitia, et montadi in caretta per venir al allosamento fo messo a sacho i ditti panni, et adì 10 di marti la maestà di questo re uscì fora de Alba Regal⁵⁰ per uno miglio con cavalli 1000 armadi, e' su la campagna era drizato tre pavioni, uno coperto di panno de cremesin, li altri doi bianchi, et lì era con tutti li sui baroni, et havea indosso una vesta <curta> di perle tutta, et similiter le calzze richamade di perle, con corsieri diece notabilissimi con le sue sopraveste non troppo grande ri- [3r] chamade di perle et similiter tutti altri fornimenti di perle che li era gran trionfo à veder. E' dismantata fu la regina, per il legato agrimense⁵¹ fu fatta un oration di letitia della venuta sua, e con grandissimo gaudio e letitia sua regia maestà la ricevette e poi montò a cavallo alli qual pavioni dal un all'altro i erano desteso circa pezza 16 di panno bianco, i qualli fono messi a sacho et approssimandose verso la terra fo iostrado essi iostro, el ducha de Baviera e tre altri signori fezeno uno colpo per cadauno, i qualli eran da esser molto laudati e feno come signori si buttono da cavallo tutti, etiam li cavalli per terra. Poi s'intrò in la terra con gran trionfo de cavalli circa numero 3000, tutti armati, et intradi in la terra

⁴⁶ Fehérvár neve, olaszra fordítva – vagy esetleg Polgárdi torzult neve.

⁴⁷ Ha Fehérvár előtt tizenöt mérfölddel fogadja Szilágyi Erzsébet Beatrixot, akkor ez történetett Polgárdinál, szemben Berzeviczy Albert más forrásokon alapuló feltételezésével, aki Ptujba helyezi az eseményt. Lévéen, hogy már Csáktornyan voltak előző napon, Ptuj egyszerűen nem esett útba.

⁴⁸ Szilágyi Erzsébet (1410–1483), Hunyadi János kormányzó özvegye, Hunyadi Mátyás édesanyja.

⁴⁹ Szapolyai Imre nádor, horvát-szlavón bán (?–1487), a Hunyadiak híve és a Szapolyai-ház első jelentős tagja.

⁵⁰ Fehérvár.

⁵¹ Gabriele Rangoni (a régebbi irodalomban Veronai Gábor), ferences szerzetes, egri püspök.

tutta la chieresia vene incontra, et andono alla chiesa elli desmontadi fo cantada alcuna oration, compita quella fò accompagnata a casa e questo è quanto fine al' hora seguì. Adì 11 de mercore la maestà del re e della regina andono in chiesa e lì fo cantado una solenne messa. Adì 12 de zubia tutti li signori e baroni et ambadori se reduseno al palazzo della maestà del re dove essendo tutti congregati secondo i gradi suo, veneno alla chiesa, li qual signori e baroni nobilissimamente i erano vestiti, tra i quali furono contadi 200 tutti con veste di panno d'oro de più colori bellissime et altri con veste di perle, et poi successive de seda che i era una nobil cosa di veder, et intradi nella chiesa et in choro da una banda i era aparato de panno d'oro per la maestà del re, dal altra banda i era lo re di Bosnia, suso uno logo eminente chome uno pergolo era aparato tutt'intorno di panno d'oro, poi la rezina vene accompagnata [3v] con la madre del re et altre signore vestita con sui habiti alla napolitana con i capelli zo per spalla, con una zoia de perle grosissime in testa, deinde venne el vescovo che cantò la messa accompagnato con vescovi sedesi, tutti con paramenti de perle et zoie benissimo apparati, et principiato la messa et dapoi cantado el evanzelio fezeno vegnir la regina al altar vestita d'uno pivial de panno d'oro indosso ~~con la corona in testa~~⁵² e similiter el re havea etiam uno pivial di panno d'oro indosso con la corona in testa, che fò de Santo Steffano re. Apresentata che fo e se insenochio et prima la sagrò con alcune solenità deinde li dete el sagramento e fezela iurar etc. Poi per il detto vescovo che cantava la messa et re di Bosna⁵³ et altri baroni la incoronorono e folli messo uno corona in testa la quale fo stimata per persone se intende⁵⁴ da ducati 23mila. Dapoi incoronata la maestà del Re sentò in tribunal appeso l'altar, elli fè 19 cavaliere tra li quali feze el ducha de Baviera,⁵⁵ don Francesco et altri sui cortesani. Compida la messa la maestà del re andò a disinar con la resina et similiter li ambadori, el qual pasto fò molto degnio e sontuoso, al quale el fo apresentado per i ambadori ragusei do ramini e do bazili belli d'arzeno, 4 scope dorade, 8 piadene grande de arzeno, el quale presente fo stimato da ducati 1000, deinde fò apresentado pur arzeno da altri sui subditi. Doppo disinar fo giostrato, doppo la giostra fo menado do carette dorade degnie degnie e sontuose con cavalli 8 leardi per chadauna, una iera coperta di panno d'oro cremesin, l'altra de campo d'oro verde, la prima fo' stimada con tutti i cavalli et così se afferma [4r] che à costado da ducati 4000, l'altra da ducati 3000, e lasso a considerare a voi se le son degnie e cosa signoril da veder.

⁵² Tévésztes, minden bizonnyal előregrott a másoló szeme a Mátyás királyt leíró részre.

⁵³ Újlaki Lőrinc (1459–1524), Bosznia hercege, később macsóí bán, országbíró.

⁵⁴ Velencei típusú egyeztetés: a többes számú *persone* mellett a *se intende* állítmány egyes számban áll.

⁵⁵ (Erős) Kristóf (1449–1493) bajor herceg.

E adì 13 e 14 venissimo verso Buda, e adì 15 de domenega la maestà del Re vene incontra su la campagna con cavalli 7000 tutti armati, et circa uno miglio la maestà della Resina montò a cavallo e messesi la corona in testa, quella che la portò da Napoli, val da ducati 4000⁵⁶ accompagnata con circa carette 25 de donne, tra le qual ne era 16 dorate e la minima de quella valeva da ducati 1000, et per la prima solemnità al intrar dentro da Buda fuora della porta della terra per una balestrada vene tutti li zudei appariati incontra con una ombrella sotto la qual ne era la leze del Moise, cantando, la qual cosa a mi non me parse laudabile, et avanti se intrasse, su la campagna fò fatta una giostra. Dapoi intrati nella terra, sempe ben accompagnati divenne fò stimato primo di cavalli circa 8000 in 9000, era tutto la chieresia aparata con tutte le solemnità dieno esser, sì de reliquie come de paramenti accompagniada con la procession alla chiesa cathedral elli desmontono in chiesa e fò ditto per il legato alcune oration di letitia, poi fo accompagniata al castello, e lo luni, che fo adì 16 non fo fatto nulla, stettero a repossare. Adì 17 de marti per la maestà del re fo fatto uno solenne convivio nel quale ne giera tutti signori baroni et ambadori, dove publice per il magnifico messer Bertuczi Gabriel orator della illustrissima signoria⁵⁷ fo esposto la sua ambasada, la qual esponete degna et elegantemente, e sua maestà fece per quella sua exposition grandenissimo honor [4v] sì alla serenissima signoria come etiam a sua magnificenzia, onde per la maestà del re e per tutti l'altri fo summamente comandato et merito, perché sua magnificenzia merita esser comendata et dapoi fatta la sua exposition se reduseno in una magna ~~salla~~ sala dove era aparechiato per il convivio, in la qual sala era preparato primamente un credentiere con arsentis suso, fra le quali ne era una granda in testa preparata sula tavola dove manzò la maestà del re, quadra in quatro cantoni, alta quanto è la sala, e larga passa 6 passi quadro, e su la prima fazada tutti vasi, coppe, bazzili, sono tutti d'oro masizzo, per quello vien ditto, su le altre tre fazade altri vasi e arsentis bellissimoi lavoradi e su do cantoni de ditta credentiera ne era do lioncorni d'ariento grandi quanto un asino con uno liacorno⁵⁸ in fronte per cadauno longi passa uno e' mezzo con le crene e coda tutte d'oro, deinde una fontana granda ben lavorada pesa circa libra 300, con una botta d'ariento po'l tagnir da circa quarte 6, della qual se traseva el vin per la tavola del re, poi ne era 6 vasi de ariento grandi, quanto uno bigonzo dove si trova butava dentro le reliquie della tavola, e ditti lioncorni havea una gorzerina larga al colo d'oro con asai sogie e' perle

⁵⁶ Beatrix királyné a budai bevonuláskor a Nápolyból hozott koronát viselte, amit Bernardi 4000 dukát értékűre becsült – szemben a Magyarországon kapott korona 23 000 dukátos becsült értékével.

⁵⁷ Gabriele Bertucci (v. Bertuzzi) (1441–1487), velencei diplomata.

⁵⁸ A *lioncorno* (v. *leocorno*) a mitikus unikornis egyik megnevezése.

dentro, su ditta credentiera era pezzi per numero 600 tra oro et arzeno, compuntate tutte, altre credentiere erano in tutto pezzi 1000. ¶ In la tavola della maestà del re manzò sua maestà e' la maestà della rezina, e don Francesco, el ducha d'Andri, el conte de terra Miona, el ducha di Baviera, 4 duchi de Bohemia. [5r] I ambadori della illustrissima signoria et l'ambador di Ferrara, dove era apariato la tavola atorno atorno el tribunali erano panno d'oro el cielo di sopra fatto de panno cremesin con l'arma del re d'Ongaria e della rezina, fatta di perle relevada e tutto lo resto tempestà di perle, alla quale tavola i erano tutti serviti dai principali baroni e parenti suo et con grandenissimo ordene, po' su all'altre tavole i erano prelati et altri signori le quali erano tavole sette e chadauno havea la sua credentiera. Da po disnar fo balato, feno balli molto diversi dalli nostri,⁵⁹ poi tutti andono a casa. El mercore e zobia fo balato, adì 22 di domenega in la chiesa di Santa Maria cathedral⁶⁰ con gran solenità fò sposà la maestà della rezina. E dapoì la Epiffania lo la menarà nel qual dì, la maestà del re fece un'altra solenne pasto, pur parato d'arzeno et altre cose al modo primo, da po disnar fo giostrato, e lo luni adì 23 suo magnificenzia giostrò, dapoì giostrato suo maestà montò in caretta con la rezina et andò a so passo per la terra, adì 25 de mercore che fo el dì de nadal, essendo la maestà del re con suo baroni e la magnificenzia de messer Bertuczi Gabriel e Messer Antonio Vitturi, e l'ambador de Ferrara in chiesa alla messa solenne el parse alla Maestà del Re farli cavalieri, et con gran solennità e reputation de quella serenissima signoria fono fatti. Questo è quanto di cosa degnia fino a qui è seguito. Data ex Buda di 28 decembris 1461 1476.

Filius Lodovicus Bernardus

[5v]

La coronatione della Regina Beatrice

[későbbi kéz, tintával:] Ex Mss. Antonii Verantii Sibenici detectis comparatum. 1800 per N.J.

⁵⁹ Bernardi megjegyzi, hogy a magyar táncok nagyon elűtnek az itáliaiaktól.

⁶⁰ A koronázó templom titulusa Nagyboldogasszony (Szűz Mária mennybevitele), vagyis a budavári Mátyás-templomról van szó,

⁶¹ A dátum javítása lehet esetleg az oka, hogy a másolatot XVII. századnak tartják. Az íráskép alapján XVI. századi másolat is lehet.